

Innhold

.....
Det sikkerhetspolitiske bibliotek nr. 9-2002

- 5 Skygger over Tsushimastredet
- 7 Atomkrisen i 1993-94
- 9 Jimmy Carter slukket lunten
- 10 1998: Langdistanseraketten over Japan
- 12 Sjøslag
- 15 Millionarmé
- 16 Kjemiske og biologiske våpen
- 17 Sør Korea moderniserer
- 18 Et dynasti skapes
- 20 Skjult hersker
- 21 Militær dominanse
- 22 Mytedannelse
- 23 Avslutning

Utgitt av: Den norske Atlanterhavskomiteé
Redaktør: Kjetil Sørli
Trykket av: Hegland Trykkeri AS, Flekkefjord
ISSN: 0802-6602

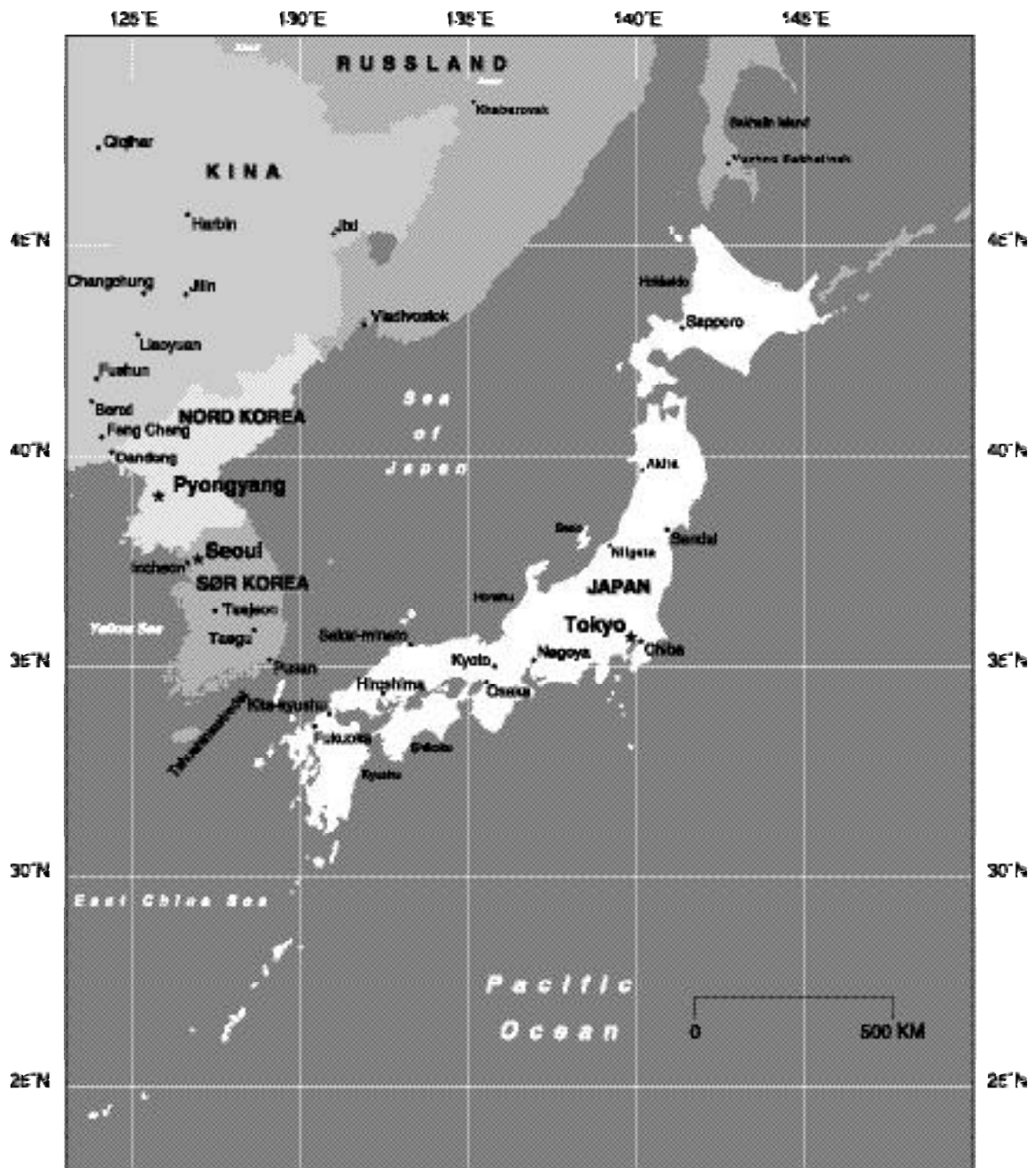
For mer informasjon, besøk våre nettsider: www.atlanterhavskomiteen.no

Nord-Korea uroer naboland

Av Tor Husby

Nord-Koreas fordekte atomvåpenambisjoner, utvikling av langtrekkende missiler og vedvarende hungersnød skaper en eksplosiv politisk blanding på den koreanske halvøya. Det skal store statsmannsevner til for å hindre at den berømmelige gnisten utløser ladningen. Det er trolig bare en politisk beslutning fra Kim Jong Il som skal til før Nord-Korea offisielt blir verdens 8. atommakt. Kunnskapene, midlene og infrastrukturen er på plass. Det er det ene. Det andre er at spekulasjonene om at landet med det første vil gjenoppta testingen av langdistanseraketter har begynt å dukke opp igjen. Regimets selvpålagte moratorium på testskytninger løper ut i desember. For det tredje melder internasjonale hjelpeorganisasjoner om at en ny matvarekrise er på trappene samtidig som at giverlandene utvikler tretthetssymptomer.

Kjennere av nord-koreansk politikk mener at landets krigerskhet aldri er så stor som når det har minst å tape. Slår spådommene om en ny krigersk vending i Nord-Korea til, kan man stå overfor en krise som vil destabilisere hele regionen igjen og sette ny fart på

våpenkappløpet.

Pessimistene tror at regimet i Pyongyang hele tiden har fortsatt arbeidet på begge de to sensitive våpenområdene i hemmelige underjordiske forskningsentra. Dette til tross for løfter og avtaler om det motsatte og til tross for hungersnøden og den langvarige økonomiske krisen. Den eneste suksess regimet har å vise til er i militær sektor. Den langsiktige hensikten med opprustningen

finner man i forordet til reglene for det nord-koreanske kommunistpartiet. Der leser man bl.a. at landet skal være klar til å tvinge de amerikanske styrker fra halvøya, overta makten i Seoul og gjenforene Korea med makt under det kommunistiske regimet. All annen politikk, inklusive tøværet de siste årene, er underordnet dette strategiske målet.

Tegnene på at regionen går mot en ny krise har forsterket seg etter at president George W. Bush i sin «State of the Union»-tale i februar inkluderte Nord-Korea som det østlige endepunktet i «ondskapens akse». Han erklærte at USA ikke vil sitte og vente mens faren bygger seg opp, og at tiden ikke er på USAs side. Washington kritiserer åpent at nord-koreanerne nok en gang legger kjelker i veien for en inspeksjon av sine atomforskningssentra som rammeavtalen mellom USA og Nord-Korea fra 1994 har lagt opp til. Rammeavtalen nærmer seg samtidig kritiske implementeringsdatoer som vil klarlegge hvordan USA og Nord-Korea stiller seg til den. På toppen av det hele har spekulasjonene i media om at amerikanerne planlegger et førstehåndsangrep for å slå ut nord-koreanske lagre av biologiske og kjemiske våpen ikke dempet krisetegnene.

SKYGGER OVER TSUSHIMASTREDET

Pyongyangs politikk begynner ikke bare å kaste lange skygger over Tsushimastredet, men brer seg over store deler av Asia og Stillehavet. Japan hevder at mistanken om at Nord-Korea allerede har A-våpen påvirker både sør-koreansk, japansk og amerikansk sikkerhet direkte, og dessuten angår hele det internasjonale samfunn. Nord-Korea er rustet til tennene, lukket, isolert og har iverksatt en rekke militære provokasjoner mot Sør-Korea – selv etter at president Kim Dae Jung innledet sin «solskinnspolitikk» i 1998, og etter toppmøtet mellom ham og Kim Jong Il i 2000. Den nye sør-koreanske presidentens motiver for solskinnspolitikken var at Nord-Koreas truende politikk egentlig stammer fra usikkerheten som følge av at landet mistet

alle sine allierte da østblokken falt sammen av seg selv, at nordkoreansk økonomi kollapset, at hungersnøden kom og at landet stod venneløs tilbake i det internasjonale samfunn.

Toppmøtet i juni 2000 mellom Kim fra nord og Kim fra sør førte først og fremst til noen få familiegjenforeningsmøter, diverse avtaler og en rekke ministermøter, inkludert ett mellom forsvarsministrene. Også en partisekretær fra nord, Kim Yong Sun, har vært på besøk i Seoul. Men selv med dialog, har de tillitskapende tiltakene latt vente på seg. Heller ikke spørsmålet om våpenkontroll og nedrustning, eller om gjensidig inspeksjon av store troppeforflytninger har kommet ut av startgroppen. Det samme gjelder Kim Jong IIs planlagte besøk til Seoul og etablering av en direkte telefonlinje mellom de to lands toppledelse og militære hovedkvarterer.

Kritikerne av Kim Dae Jung anklager ham for at solskinnspolitikken har gitt Sør-Korea lite igjen. I desember 2002 er det presidentvalg i Sør-Korea der presidentens fremste utfordrer, Lee Hoi Chang, ønsker en hardere linje mot nord. Vinner han, kan det være duket for en ny tilstramning av forholdet. På grunn av grunnlovsbestemmelsene kan ikke Kim Dae Jung stille opp på nytt.

I de siste år har også Japan blitt utsatt for provokasjoner fra det lukkede regimet. Normaliseringssamtalene mellom Japan og Nord-Korea har vært fastfrosne siden tidlig i 2000, og den nordkoreanske ordbruken har blitt stadig mer aggressiv. Japanerne er irritert over nordkoreansk kidnapping av japanske borgere, og over at bare noen få japanske kvinner som er gift i Nord-Korea har fått besøke sine slektninger i hjemlandet. Før de i det hele tatt fikk komme tilbake til Japan måtte det en langvarig diplomatisk tautrekking til. Japan ser også med uro på at Nord-Koreas fremste avhopper gjennom tidene, sjefideolog Hwang Jang Yop, mange ganger har advart mot at landet planlegger å bruke atomvåpen mot både Sør-Korea og Japan hvis en ny Korea-krig skulle bryte ut. Sjefideologen, som hoppet av i Beijing i 1997,

står bak landets *juche*-ideologi som går ut på at Nord-Korea skal klare seg selv uten hjelp utenfra.

Det har aldri vært helt rolig i Korea siden Koreakrigen ble avsluttet gjennom en våpenhvileavtale i 1953. At man aldri nådde frem til en fredsavtale har bidratt til å forlenge ustabiliteten. Den evige ideologiske konfrontasjonen mellom de to delene av landet utgjør en av de betydeligste destabiliserende faktorene i Det fjerne østen. Store styrker væpnet til tennene har i snart 50 år skult mot hverandre langs vår tids kanskje farligste grense. Nord-koreanske agenter har også slått til mot Sør-Korea i utlandet. I 1983 tok en bombe livet av 17 sør-koreanere, deriblant flere regjeringsmedlemmer, under en seremoni i Rangoon i Burma (dagens Myanmar). Fire år senere ble et sør-koreansk passasjerfly sprengt i luften. Mistanken gikk i retning av Kim Jong Il som planleggeren av udådene. I sin uforsonlighet og langvarighet deler Korea-konflikten skjebne med fiendskapen mellom Israel og araberlandene, og mistroen mellom Pakistan og India.

ATOMKRISEN I 1993-94

I 1988 brøt solstrålene gjennom det mørke skydekket for en stund da Sør-Koreas daværende president Roh Tae Woo fra Hovedforsamlingen i FN tilbød Nord-Korea forsoning og samarbeid. Initiativet førte året etter til det første statsministermøtet mellom nord og sør. Det ble starten på en ny politisk prosess som munnet ut i avtalen fra 1991 om forsoning, ikke-aggresjon, utvikling og samarbeid, etterfulgt av en felleserklæring om avnuklearisering av halvøya og gjensidig inspeksjon av kjernefysiske anlegg. Som følge av avtalene trakk USA sine taktiske atomvåpen ut fra Sør-Korea.

Men gode begynnelse i Korea veltes alltid av «Korea-trollet», som er det nærmeste vi kommer en politisk naturlov. Det spesielle ved krisene på halvøya er ikke bare det inngrodde ideologiske fiendskapet mellom de to delene av landet og problemene med

å få partene til å møtes. Når avtaler mot alle odds likevel blir inngått, skaper gjennomføringen og tolkingen av dem bestandig problemer. Om dette ikke skulle være nok, har Nord-Korea prioritert forholdet til USA fremfor den koreanske nord-sør dialogen, slik at inngåtte avtaler har blitt neglisjert. I tråd med denne koreanske jernloven ble det ingen enighet om inspeksjon, og dialogen mellom nord og sør gikk i stå mot slutten av 1992. Også andre liknende avtaler har lidd samme skjebne, som da Nord-Korea sluttet seg til Det internasjonale atomenergibyrådet IAEA og dets inspeksjonsregime samme år.

Tilslutningen så ut som en ny lysning i tunnelen, men utviklet seg imidlertid fort til den første atomkrisen i Det fjerne østen da Nord-Korea i begynnelsen av 1993 nektet det internasjonale atomenergibyrådet IAEA å inspisere to ikke-erklærte kjernefysiske fasiliteter, deriblant sin plutoniumproduserende atomreaktor i Yongbyon – ca. 100 km nord for hovedstaden Pyongyang. Nord-Korea trakk seg også fra Ikke-spredningsavtalen for atomvåpen (NPT), som landet etter internasjonalt press sluttet seg til i 1985. I juni 1993 informerte IAEA FNs Sikkerhetsråd om at det ikke lenger kunne verifisere hvor store mengder plutonium Nord-Korea hadde produsert. Men det er antatt at landet allerede hadde nok til å lage 1-2 atombomber. Deretter vedtok Sikkerhetsrådet en resolusjon om at Nord-Korea måtte tillate inspeksjon, men dette nektet landet. Hvorfor regimet gang på gang sier en ting, bare for å gjøre det stikk motsatte, reiser tvil om hva som egentlig er dets politiske hensikter.

Atomkrisen ble dempet da USA fikk overtalt Nord-Korea til å starte tosidige samtaler i New York. De varte frem til begynnelsen av januar 1994 da landet kunngjorde at de ville gå med på inspeksjon av 7 erklærte kjernefysiske anlegg. Men den tredje inspeksjonskrisen var et faktum da nord-koreanerne igjen nektet inspektørene å drive sitt arbeid. Da hadde USA og Sør-Korea i mellomtiden suspendert militærøvelsen *Team Spirit* som en forsoningsgest overfor Nord-Korea. Siden har den ikke vært holdt.

Den påfølgende krisen i 1994 var ikke egnet til å berolige sarte nerver. USA bygget opp sine styrker i Sør-Korea, overførte missilsystemet *Patriot* for å møte trusselen fra nord-koreanske missiler, truet med internasjonale sanksjoner og overveiet i det stille luftangrep, mens Pyongyang i klarspråk tordnet at Seoul skulle forvandles til en «ildmørje» hvis Sør-Korea støttet amerikanske straffetiltak. Men sanksjoner av Sikkerhetsrådet ble motarbeidet av ikke bare Kina, som ville ha nedlagt veto, men også av Japan som mente sanksjoner bare ville forverre krisen. Japan var bl.a. uvillig til å stanse pengeoverføringene fra koreanere i Japan til slektninger i Nord-Korea.

JIMMY CARTER SLUKKET LUNTEN

Den som fikk hovedæren for å ha slukket lunten, og som kanskje hindret en ny krig, var tidligere president Jimmy Carter, som dro til den nord-koreanske hovedstaden i juni 1994. Der forhandlet han med den 82 år gamle eneveldige president Kim Il Sung, og la grunnlaget for Rammeavtalen som ble underskrevet i Geneve i oktober. For innsatsen ble Jimmy Carter foreslått til Nobels fredspris. Enkelte mener at Rammeavtalen er det eneste som har hindret Nord-Korea fra å bli en offisiell atommakt.

Som motytelse for å følge Rammeavtalen skulle Nord-Korea få to lett vannsreaktorer (som ikke produserer plutonium) og 500.000 tonn olje årlig fra USA inntil elektrisiteten fra reaktorene kom på nettet. Nord-Korea skulle være ansvarlig for å stille arbeidskraft til rådighet. Prosjektet ble organisert av KEDO (Korean Energy Development Organisation) som USA, Japan, Sør-Korea og EU-land står bak. I januar 1995 reduserte Clinton-administrasjonen handels- og investeringsbarrierene og skipet den første oljelasten til Nord-Korea. Det har vært en lang tautrekking om hvor mye hver part skulle dekke av utgiftene, og utfallet er at Sør-Korea har fått brorparten av regningene i fanget. De to reaktorene på 1.000 MW hver, har en samlet prislapp på 4-5 mrd. dollar.

Byggearbeidene startet så smått i Kumho på østkysten i 1997, og planen var at strømmen skulle komme på nettet i 2003, men byggingen har vært plaget av forsinkelser, tilbakeslag og forsøk på utpressing. De pågående store og små konfliktene og kravene forklarer hvorfor prosjektet har sneget seg fremover. Støpearbeidene for fundamentene har f.eks. ennå ikke kommet i gang. Få tror at reaktorene blir ferdig før tidligst i 2008.

Nord-Koreas atomprogram er ikke av ny dato, men startet så tidlig som på 50-tallet med sovjetisk teknisk hjelp. Landet hadde ingen problemer med råvareleveransene, idet urangruvne produserte, og fremdeles produserer ca. 4 millioner tonn i året. Midt på 1960-tallet etablerte nord-koreanerne et stort atomforskningsinstitutt med en sovjetisk forskningsreaktor ved Yongbyon. Og i 1985 offentliggjorde amerikanske myndigheter at de hadde etterretningsdata om at Nord-Korea også bygget en hemmelig reaktor samme sted. Trolig er det fra den at Nord-Koreas hemmelige atomvåpenprogram stammer. IAEA anslår at man i 1987-91 produserte ca. 24 kg plutonium i året, eller nok til 3 standard 20 kilotonns atombomber. Etter russiske og kinesiske vurderinger ligger tallet på potensielle nord-koranske atombomber imidlertid over IAEOs anslag.

1998: LANGDISTANSERAKETT OVER JAPAN

Langdistanseraketten *Taepodong*, en 25 meter høy totrinnsraket basert på fast brennstoff, viser at Nord-Koreas raketteknologi er kommet lenger enn ventet. Mens det fortsatt hersket usikkerhet om atomvåpenplanene skjøt Nord-Korea i august 1998 uten forvarsel den nye langdistanseraketten tvers over nordspissen av Honshu til langt ut i Stillehavet – en distanse på ca. 1.600 km. Den landet i et sjøområde med mye skipstrafikk og fiskebåter. Pyongyangs offisielle forklaring på rakettepisoden var at dette var en satellittoppskyting. Men ingen har kunnet verifisere dette. Muligheten holdes imidlertid åpen for at en satellittoppskyting ble mislykket.

Hendelsen skapte et ramaskrik i Japan og demonstrerte at landet ligger midt i Nord-Koreas skuddlinje. Den offisielle japanske forsvarspublikasjonen «*Defense of Japan*» karakteriserte testskytingen som «most grave» og Japan gjorde det klart at det ville bli vanskelig å fortsette støtten til utviklingen av lett vannsreaktorer i Nord-Korea hvis landet skulle gjenoppta rakettprøvene.

Det antas at hensikten med testskytingen tvers over Japan var å teste separasjon av 1. og 2. trinn, samt høyde og hastighetskontroll for å øke rekkevidden. Gjetningene går ut på at *Taepodong*-teknologien siden da har gått raskt fremover, og at salg til land i Midt-Østen er en del av programmet. Hvis *Taepodong* også blir utplassert, vil ikke bare Japans sårbarhet øke dramatisk. Også maktbalansen i Det fjerne østen kan forrykkes – i særdeleshet hvis *Taepodong* skulle bli utrustet med et kjernefysisk stridshode.

Langdistanseraketten startet ikke på bar bakke. Det antas at Nord-Korea har produsert og utplassert *Scud-B* og *Scud-C* missiler som også er blitt eksportert til Syria, Iran og Irak siden midten av 1980-tallet. I fasen etter startet utviklingen av *Nodong*-missilet, som med sin rekkevidde på 1.300 km kan nå mesteparten av Japan. *Nodong*, som ble skutt ut i retning Japan i 1993, er trolig basert på *Scud*-teknologi og dermed ikke overvettets nøyaktig. Begge missiler er mobile og fraktes rundt på kraftige kjøretøyer. *Taepodong-1* består trolig av *Nodong* som første trinn og *Scud* som annet trinn.

Politikk, diplomati og økonomi er viktige faktorer bak missilutviklingen. *Taepodong*-utskytingen skjedde i forkant av 50-årsdagen for etableringen av den nord-koreanske staten. I tillegg til å ha indrepolitisk effekt, skulle oppskytingen også styrke Nord-Koreas diplomati overfor USA, Japan og Sør-Korea. Tidligere benektet Nord-Korea at man har eksportert rakettknologi, men etter at mistanken oppstod om at nordkoreanerne hadde hjulpet Pakistan til å skyte opp *Ghauri*-missilet

i 1998, har landet innrømmet at man må eksportere missiler for å tjene utenlandsk valuta. Så lenge de amerikanske sanksjonene vedvarer har man ikke noe valg. I missilforhandlingene med USA krever Nord-Korea å få økonomisk kompensasjon for å stanse missilsalgene. Dessuten ønsker Pyongyang at de gjenværende 50 år gamle økonomiske sanksjonene løftes. USA har alltid avslått begge krav.

Det nord-koreanske rakett diplomati kan få store sikkerhetspolitiske følger, også utenfor Asia. Kjøper regimene i Midt-Østen langdistanseraketter fra Pyongyang i fremtiden, kan Europas sikkerhet bli alvorlig svekket. Det japanske forsvarsdepartementet antar at Nord-Korea lenge har vært i sving med å bygge *Taepodong 2* med en antatt rekkevidde på 3.500-6.000 km. I det verst tenkelige tilfellet kan ikke bare Alaska, men også hele Asia og det østlige Europa komme innen skuddvidde. Fremskrittene i nord-koreansk raketteknologi er blant de faktorer som driver USA til å utvikle et rakett skjold mot de såkalte røverstatene.

SJØSLAG

Knapt et halvt år etter rakettepisoden i 1998 fikk Japan en ny het nord-koreansk potet i fanget. I mars 1999 oppdaget japanerne to spionskip som snuste 10 nautiske mil fra den japanske Sadogashimaøya. Tre destroyere og flere fly ble satt inn for å stoppe fartøyene. 35 skarpe skudd og flere 150 kilos bomber ble sluppet i løpet av kampen. Men de to fartøyene kom seg unna og gikk inn til nord-koreansk havn to dager senere. Japan kylte inn en diplomatisk protest. Sjøslaget var det første som japanske styrker var innblandet i siden kapitulasjonen i 1945.

Bare tre måneder senere smalt det igjen da patruljefartøyer fra Nord-Korea kom inn i sør-koreansk sjøterritorium i Gulehavet og begynte å skyte på fartøyer der. I sjøslagene, som varte i ni dager, ble flere fartøyer fra nord senket, mens mange sør-koreanske ble skadet. Analytikere ser sjøslagene som en bekreftelse

på nord-koreansk militær underlegenhet overfor Sør-Korea. Trefningene var kulmineringen av tre års nålestikkpolitikk fra nord der Sør-Korea til sammen senket tre nord-koreanske miniubåter nær kysten og slo tilbake flere mindre angrep over grensen. Mens Sør-Korea i 1998 registrerte 11 krenkelser av sjøterritoriet, var tallet øket til 35 høsten 1999. I desember 1999 fanget Sør-Korea nok en miniubåt fra nord nær kysten.

I desember 2001 ble det Japans tur igjen. Da oppdaget man et fiskefartøy uten kjennemerker i territorialfarvannet. Fartøyet nektet inspeksjon av et japansk kystvaktfartøy og svarte med å skyte med skarpt da kystvaktfartøyet skjøt varselskudd. I den påfølgende skuddveksling gikk det til bunns med mann og mus – uvisst av hvilken grunn. Ingen overlevende ble fisket opp. Japans antagelse om at fartøyet kom fra Nord-Korea ble møtt med grov språkbruk fra nord : «En utilgivelig bakvaskelskampanje», «grov provokasjon», «brutal piratvirksomhet» og «terrorisme».

Japan er forlengst lei av provokasjonene og trapper opp overvåkingen av Nord-Korea gjennom en oppgradert overvåkingstjeneste, et forbedret apparat for krisestyring og en planlagt oppskyting av fire overvåkingssatellitter i 2002. Sensorene skal kunne skjelne gjenstander ned til 1 meter. Dessuten har man begynt forskning på en japansk versjon av et rakettskjold til beskyttelse mot ballistiske raketter. Japan styrker samtidig det militære samarbeidet med USA og Sør-Korea.

Det militære samarbeidet over Tsushimastredet mellom Japan og Sør-Korea er en nyhet. Som følge av de bitre minnene fra den brutale japanske okkupasjonen i 1910-1945 har Sør-Korea ikke ville samarbeide militært med Japan før i de siste årene. Men usikkerheten i forbindelse med Nord-Koreas hensikter har tvunget landet til å myke opp mistroen til sin gamle okkupant. Etter hvert har de to naboene igangsatt et sikkerhetspolitisk samarbeid som omfatter et tettvevet kommunikasjonssystem, felles stabsmøter på toppnivå, militære øvelser, flåtebesøk og statsrådsmøter. Sør-Korea har også myket opp sin gamle

kulturboikott som bl.a. forbød utgivelse av japanske bøker.

Nord-Korea vil nok sørge for at samarbeidet over Tshushimastredet ikke dør av mangel på incitamenter. I slutten av juni 2002 kom det til en alvorlig sjømilitær trefning mellom marinefartøyer fra Nord- og Sør-Korea som fikk temperaturen til å stige. En sør-koreansk fregatt gikk til bunns, og tapstallene for døde og sårede oppgis til mer enn 20 marinegaster fra sør og ca. 30 fra nord. Som tre år tidligere skjedde sammenstøtet igjen i Gulehavet. President Kim Dae Jung forlangte en unnskyldning fra Nord-Korea i uvanlig sterke ordelag, mens forsvarsminister Kim Dong Shin krevde rett til å skyte mye tidligere hvis nye trefninger skulle oppstå. Til nå har prosedyren vært fireleddet: blokkering av nord-koreanske marinefartøyer som seiler inn i sør-koreansk farvann, fulgt av ett varselskudd. Hvis inntrengningen fortsetter, skytes varselskudd nummer to ca. 200 meter fra fartøyet. I siste fase skytes det direkte. En forkortelse av prosedyren krever amerikansk godkjenning som følge av den gjensidige forsvarspakten mellom USA og Sør-Korea.

Sjøslaget fikk raskt politiske følger. Sør-Korea utsatte skipninger av ris og la nye forretningskontakter på is. En stigende politisk uenighet mellom presidenten og de militære ser også ut til å ligge i kortene. I stedet for å delta i de følelsesladde begravelsene av de fire matrosene, dro presidenten til World Cup i Yokohama og ble i Japan i to dager. Der fremhevet han igjen behovet for å fortsette sin solskinnspolitikk til tross for krenkelsen av sjøterritoriet. Hans administrasjon håper at det nye sjøslaget i Gulehavet var en enkeltstående hendelse som ikke behøver å være beordret av Kim Jong Il.

En annen følge av skytingen var at USA avlyste assisterende utenriksminister James Kellys besøk til Pyongyang i sommer. Han skulle ha startet de politiske samtalen mellom Washington og Pyongyang etter at de hadde vært suspendert siden George W. Bush rykket inn i Det hvite hus. Avlysningen åpnet for spekulasjoner om at krenkelsen av Sør-Koreas sjøterritorium ble

iverksatt nettopp for å gi haukene i Washington påskudd til å senke bommen igjen. I så fall er situasjonen i Korea hjem søkt av den samme ondskapens mekanikk som i Midt-Østen. Temaene som skulle vært tatt opp gjaldt kjernen i det bilaterale forholdet: Stans i de nord-koreanske missilsalgene, overholdelse av Rammeavtalen fra 1994 og Ikke-spredningsavtalen, diskusjoner av tillitsskapende tiltak for å redusere konfliktfaren på den koreanske halvøya, pluss en bedre overvåking av FNs matvarehjelp. Utviklingen på halvøya står eller faller på om Nord-Korea tillater eller nekter internasjonal inspeksjon av sine kjernefysiske anlegg.

MILLIONARMÉ

Om den militærteknisk ikke er i første rekke, bør ingen undervurdere Nord-Koreas militære potensiale. Ifølge det japanske forsvarsdepartementets «*Defense of Japan 2001*» har Nord-Korea ca. 1,1 millioner mann under våpen, eller like mange som Putins Russland. Ca. 750.000 mann er deployert nær den demilitariserte sonen. Hæren har ca. 3.500 stridsvogner, flyvåpenet 590 kampfly. Mesteparten av flyparken er av gammelt sovjetisk og kinesisk merke. Imidlertid har man har anskaffet et antall fjerdegenerasjons *MIG-29* og *SU-25*, og i 1999 kjøpte man ca. 40 aldrende *MIG-21* fra Kasakhstan. Marinen har 690 mindre kampfartøyer på til sammen 105.000 dwt, blant dem 22 ubåter av den gamle sovjetiske *Romeo*-klassen og 60 miniubåter. I de siste år har Nord-Korea gjennomført ekstraordinært store militærøvelser, selv etter nord-sør toppmøtet i juni 2000. Samtidig er det langtrekkende artilleriet nær grensen blitt forsterket og hæravdelinger og luftstyrker reorganisert.

Opprustningen har gjort Nord-Korea til en av verdens største militærmaskiner, selv om mange militære trefninger med sør-koreanske styrker har demonstrert at mye av utstyret er foreldet. Retningslinjene for den militære oppbyggingen er fra 1962 og

går ut på at alle soldater skal trenes som kadre, alle styrker skal moderniseres, alt militært personell skal være bevæpnet og hele territoriet befestet. Offisielt går 14,5 prosent av budsjettet til forsvaret. Men andre kilder antar at bevilgningene ligger på over det dobbelte. Nord-Korea skiller seg også ut ved at spesialstyrkene teller 100.000 mann. Deres oppdrag er etterretning, sabotasje og geriljakrigføring. Det japanske forsvarsdepartementet antar de ca. 135 luftputefartøyer i den nord-koreanske marinen er anskaffet for å landsette disse styrkene i ryggen på sør-koreanerne i tilfelle en større konfrontasjon.

KJEMISKE OG BIOLOGISKE VÅPEN

Et annet særpreg med Nord-Koreas militærstruktur er en velutviklet evne til kjemisk krigføring basert på lagre av bl.a. sarin, tabun og flere typer sennepsgasser. Åtte industrianlegg produserer disse stridsmidlene, men produksjonsraten er ukjent. Det strides også om hvor store lagrene er. Anslagene spenner alt fra 180- 250 tonn til 5.000 tonn eller mer. *Federation of American Scientists* hevder at alle nord-koreanske ildstøttesystemer kan levere kjemiske stridsmidler, noe som vil være en taktisk fordel i et overraskelsesangrep mot fremskutte sør-koreanske og amerikanske tropper. Nord-Korea gjennomfører regulær defensiv trening der krigføring med abc-våpen er en del av scenariet. Styrkene øver seg også i å operere i kjemisk infiserte områder, og alle soldater har tilgang til gassmasker eller beskyttelsesdrakter mens store deler av befolkningen drilles periodisk i hvordan de skal opptre i tilfelle kjemisk krigføring. Nord-Korea har hverken undertegnet den internasjonale konvensjonen mot kjemiske våpen (CWC), eller ventes å gjøre det i den nærmeste fremtid. Årsaken ligger i de omfattende inspeksjons- og verifikasjonskravene i avtalen. USA ser en åpenbar fare i at Nord-Korea kan selge kjemiske våpen videre til islamske terrorister, og salg av raketter har gitt landet nære forbindelser med Irak og Iran.

Fra 1960-tallet har Nord-Korea drevet forskning og utvikling av biologiske våpen. I 1980 ga Kim Il Sung ordre til forsterket satsing på denne sektoren med påfølgende samarbeid med utenlandske institusjoner og spesialister. Etter vestlig standard har landet en rudimentær bioteknologisk infrastruktur som er tilstrekkelig til å produsere begrensede mengder toksiner samt biologiske våpen. Flere nord-koreanske universiteter og medisinske institutter arbeider med militær bruk av patogener som antrax, kolera og pest. Dessuten forsker det militære medisinske forskningsinstitutt (NDRIMA) på å frembringe både disse og andre sykdomsfremmende midler. Nord-Korea har også tilstrekkelig infrastruktur til å gjøre bruk av biologiske kampmidler i sin våpenproduksjon. Like fullt kan den biologiske kapasiteten ikke måle seg med evnen til kjemisk krigføring eller nivået på raketteknologi.

At Nord-Korea har lagt mindre vekt på biologisk krigføring enn på andre kampformer, skyldes ifølge *Federation of American Scientists*, at landet enten mangler tilstrekkelig ekspertise på feltet eller at de har problemer med å kontrollere at smittestoffer ikke rammer egne rekker. I den forbindelse kan det nevnes at Nord-Korea har en begrenset medisinsk kapasitet. Nord-Korea undertegnet konvensjonen mot biologiske våpen i 1987 (BWC).

SØR-KOREA MODERNISERER

Sør-Koreas hær er på 590.000 mann, fordelt på 22 divisjoner og 2 marinedivisjoner. Marinen har 288 fartøyer på til sammen 150.000 dwt., og flyvåpenet har 610 kampfly, inkludert F-16 jagerfly. Marine og flyvåpen gjennomgår en modernisering som omfatter nye ubåter, helikopterbærende fregatter, P-3C patruljefly og F-16 jagerfly. I inneværende forsvarsperiode (2001-2005) skal det også anskaffes AEGIS-destroyere og neste generasjons jagerfly. Sør-Korea har forhandlet med *Missile Technology Control Regime* om å få lov til å anskaffe missiler med 300 km rekkevidde. Tillatelsen ble gitt i 2001. Før den tid hadde Sør-Korea lov til å

ha missiler med maksimal rekkevidde på 180 km. Sør-Koreas største militære svakhet er at Seoul, med en fjerdedel av landets innbyggere, ligger tett opp til den demilitariserte sonen.

USAs styrker i Sør-Korea omfatter ca. 36.000 mann, hovedsakelig fordelt mellom 2. *Infantry Divison* og *7th Air Force*. Frem til 1994 hadde den amerikanske øverstkommanderende også ledelsen av de sør-koreanske styrkene, men regelen er forandret til bare å gjelde i krise eller krig. Opinionen i Sør-Korea er i stigende grad misfornøyd med at USA har styrker i landet og i 2001 ble avtalen revidert. Den forplikter bl.a. amerikanerne til å utlevere til sør-koreanske myndigheter personell som måtte begå forbrytelser i landet.

ET DYNASTISKAPE

Maktoverføring fra den ene kommunistiske leder til den neste har alltid vært et alvorlig problem i kommunistiske land. Med eneveldige herskere på toppen var det aldri tenkbart å formulere regler for maktoverføring til rivaler. Derfor satt de som regel med makten til de døde som Lenin, Stalin, Bresjnev, Tsjernyenko, Andropov, Mao, Deng Xiao Ping og Ho Chi Minh, eller til de ble sparket ut, som Krusjtsjov. Maos spredte forsøk på å utpeke president Liu Shao Chi og deretter forsvarsminister Lin Piao til sin etterfølger falt tidlig i fisk. Den samme skjebne rammet Krusjtsjovs forsøk på å øremerke Frol Kozlov. I 1994 gjorde Nord-Korea sin unike vri på problemet da den 52 år gamle Kim Jong Il rykket inn etter sin far da denne døde 8. juli. Det første kommunistiske dynasti var et faktum.

Forberedelsene til denne fikse nyskapningen hadde imidlertid pågått svært lenge. Det nord-koreanske regimet hadde lenge vært preget av grandios persondyrkelse av såvel Kim Il Sung som hans forfedre som har fått storslåtte museer og statuer reist etter seg. Dessuten var regimet preget av nepotisme. Et 20-talls nære slektninger, inklusive hans kone og yngre bror Kim Yung Yu,

satt i sensitive politiske stillinger. I forlengelse av denne linjen ble Kim Jong Il tidlig propagandasjef. I 1975 fikk han fast plass i Politbyrået og i 1980 ble han utpekt som farens etterfølger. De neste forfremmelsene kom i 1991 da han ble øverstkommanderende for de væpnede styrker og i 1993 da han ble formann i den nasjonale forsvarskommisjonen. Etter hvert som han steg i gradene falt onkelen Kim Yung Yu av lasset.

Da Kim senior var ute av verden ventet man at Kim junior skulle arve presidentvervet og generalsekretærstillingen i partiet. Men viktige symbolske datoer kom og gikk uten at noe skjedde. Usikkerheten om hans virkelige maktposisjon skapte usikkerhet i stormaktenes forhold til landet. Han ble ikke generalsekretær før i 1997, tre år etter farens død. Men presidenttittelen arvet han aldri. Løsningen ble at vervet som statsoverhode ble avskaffet i 1998 og den døde Kim Il Sung ble utnevnt til Nord-Koreas evige president.

Japanske analytikere antar at Kim Jong Il gjorde dette for å unngå å havne i en diplomatisk hovedrolle. Den rollen har i stedet presidenten i folkeforsamlingens presidium fått. Kim Jong IIs viktigste offisielle maktbase er som formann for den nasjonale forsvarskommisjon, som fremheves som landets høyeste organ. Den skal lede landets politiske, militære og økonomiske utvikling. I tråd med dette har offiserene fått økte posisjoner og betydning i samfunnet. Utviklingen har i realiteten gjort Nord-Korea til et militærregime.

Nå omtales de militære til og med som landets viktigste økonomiske kraft. Militære avdelinger hjelper f.eks. regelmessig til på kollektivbrukene og industrien. I tillegg til dette brukes de som ideologiske rollemodeller for å inspirere befolkningen til selvoppofrende innsats. Med en millionhær i ryggen har marskalkene mye å gå på. Men det spørres om det er like populært blant offiserene å drive prosaisk jordbruk og industri når det er kuler og krutt, marsjering, fremrykking og jerndisiplin de er oppflasket med. Og hvordan vil langvarige sivile oppgaver påvirke

de militære ferdigheter for avdelingene? Svaret gir seg nesten selv. Hvor effektive militære styrker er til produksjonsinnsats er et helt annet spørsmål. Erfaringene fra eksperimentene i Kina for noen tiår tilbake er ganske entydig negative. Heller ikke militærregimer i andre land har klart å gjøre økonomiske underverker. Tvert i mot.

SKJULT HERSKER

I vinter ble «den store etterfølger» 60 år. I snart åtte år har han hatt kontrollen over verdens mest isolerte, lukkede og uberegnelige land. Og hans egen personlighet og hensikter er like skjult. Hans oppfatning av verden rundt seg er neppe sofistikert, for å si det mildt. Det er ikke kjent at han har holdt noen tale for en politisk forsamling, har innkalt partiets sentralkomite til noen møter eller har stått i spissen for andre større konferanser. Heller ingen taler av ham er kringkastet. Det tok fire år fra Kim Il Sung's død til Folkeforsamlingen ble innkalt til sin første sesjon.

I de siste år har han begynt å komme ut av skyggen. Han hadde aldri tatt i mot et utenlandsk statsoverhode før Sør-Koreas president Kim Dae Jung kom på sitt historiske besøk i Pyongyang i juni 2000. Møtet med president Putin i Pyongyang den etterfølgende måned var hans første toppmøte med en russisk toppolitiker, mens møtet med USAs utenriksminister Madeleine Albright i Pyongyang samme høst var hans debut sammen med en vestlig toppdiplomat. Deretter ser det ut til at han har fått den rene infeksjon av reisebasiller.

Men siden han lider av flyskrekk og er redd for attentater, foregår alltid reisevirksomheten med pansret tog. Hans tur til Moskva via den transibirske jernbanen til et nytt møte med Putin tok 24 dager. Også to etterfølgende turer til president Jiang Zemin i Kina ble tidkrevende affærer. Under besøket i Shanghai ble han endog tatt med til børsen og vist hvordan en moderne økonomi fungerer. Men president Clintons besøk til Nord-Korea, som kommunikeet etter Albrights møte med Kim Jong Il la opp til

på tampen av Clintons presidentperiode, ble det ikke noe av. Derimot har nord-koreanerne i 2002 ønsket å invitere ham som privatperson til Pyongyang som et ledd i et forsøk på å komme bedre i dialog med USA.

Til tross for nye avtaler, mangler det mye på at Nord-Koreas forhold til sine gamle alliansepartnere blir av samme kaliber som under den kalde krigen. Da drev man en delikat balansegang mellom de to røde stormaktene. Men etter Sovjets fall og moderniseringen i Kina er forskjellene i styresett og holdninger blitt for stor. Like ille er det at Nord-Koreas betalingsevne ligger på et lavmål, mens økonomien drives etter de samme foreldete prinsipper som i det tidligere Sovjet og østblokken. Særlig ser det ut til at en redusert handel og en avkjøling av forholdet til Kina ligger i kortene. Kina har bl.a. latt flere grupper nord-koreanske avhoppere reise til Sør-Korea, noe som har vært svært pinlig for Pyongyang. At Nord-Korea har åpnet diplomatiske forbindelser med flere vestlige land ses imidlertid som et tegn på en begynnende oppmykning av forholdet til omverden og søking etter alternativer til sine gamle allierte.

MILITÆR DOMINANSE

Mens Kim Jong IIs offisielle utenlandsbesøk bare har gått til Kina og Russland, har hans offentlige fremtreden på hjemmebane vært dominert av militære inspeksjoner der soldater og offiserer avgir lojalitetsed til ham. Han omgir seg helst med en sveip av generaler og marskalker. De få bilder som offentliggjøres av ham i Vesten viser ham som regel med radmagre, skulende offiserer i et par skritts avstand.

Japanske eksperter tror at han har skapt et styresett som gjør ham i stand til å unndra seg ansvar for ting som går galt, og legge skylden på presidenten i folkeforsamlingens presidium eller på statsministeren.

I tillegg til de militære inspeksjoner har han fra 1998 også begynt å dukke opp rundt om i landet for å gi personlige

instruksjoner om hvordan lokale spørsmål skal løses. Generelt går hans råd ut på at problemene med matforsyningene skal løses med *lokale midler* eller av *husholdningene* selv, mens de militære utfordringer og problemene i tungindustrien – i denne rekkefølge - skal løses med *nasjonale* midler. Med andre ord ignorerer han å gjøre noe effektivt med hungersnøden som ifølge internasjonale hjelpeorganisasjoner allerede skal ha krevd et par millioner ofre. Det har også vært problemer med å verifisere hvor matvarehjelpen egentlig har havnet – hos de militære eller hos den nødstilte sivilbefolkningen. Tvilen har ført til at «Leger uten grenser» har trukket seg ut av Nord-Korea.

MYTEDANNELSE

De offisielle mytene om Kim Jong Il går ut på at han ble født på Koreas hellige fjell Paekdu 15. februar 1942, der den første koreaner etter sagnet ble født. Ifølge «Encyclopedia Britannicas» kortfattede biografi skal en svale fra himmelen ha bebudet hans fødsel. Den dagen han kom til verden lyste en klar stjerne og en dobbel regnbue over fjellet. Hytten er forlenget blitt et hellig sted på linje med farens fødested. Men det antas at han i virkeligheten ble født i Khabarovsk i Sibir. Foreldrene flyktet tidlig til Sovjet fra den japanske okkupasjon av Korea.

Kim Yong Il var farens første sønn, men han har mange søsken og halvsøsken da Kim Il Sung giftet seg på nytt da hans første kone døde i 1949. Under oppveksten gikk Kim junior på eliteskoler i hovedstaden og deretter på Kim Il Sung universitetet til 1964. Det har vært en del spekulasjoner om at farens andre kone, Kim Song Ae og deres felles barn kunne ha store politiske ambisjoner i likhet med Maos enke Jiang Jing. Men både de og farens bror, Kim Yung Yu har falt ut av rampelyset.

Persondyrkelsen av Kim Jong Il fortsetter etter det samme stalinistiske mønster til hans far og de første røde eneherskere i Sovjetunionen og Kina. Han ble omtalt som «den elskede leder», «ledende fokus» og «landets klare stjerne» mens Kim senior levde. Etter farens død ble han «den store etterfølger».

AVSLUTNING

Da George W. Bush rykket inn i Det hvite hus i januar 2001, ble USAs politikk overfor Nord-Korea gjenstand for en revurdering. I juni kunngjorde Washington at man ønsket en forbedret gjennomføring av Rammeavtalen relatert til Nord-Koreas kjernefysiske aktivitet, verifiserbare bindinger på missilprogrammet, inklusive et eksportforbud og en mindre truende militær opptreden. Hvis myndighetene i Pyongyang reagerte positivt på dette, ville USA gi bistand, lette sanksjonene og ta andre positive politiske skritt.

USAs skjerpede kamp mot terrorismen etter 11. september minsker Nord-Koreas spillerom for uansvarlighet. Hvilke konklusjoner som Pyongyang trekker gjenstår ennå å se. Også den vedvarende økonomiske krisen legger lignende begrensninger for Nord-Koreas utfoldelse. Under et UNICEF- møte i Geneve i 2001 la Nord-Koreas viseutenriksminister Choe Su Hon frem oppsiktsvekkende statistikk som bekrefter noen av de verste bange anelser om tilstanden i det lukkede landet.

I 1993-99 sank levealderen fra 73,2 år til 66,8, mens dødelighetsraten for barn under 5 år i samme 6-årsperiode steg fra 27 til 48 per 1.000. Den totale barnedødelighet steg fra 14 til 22,5 per tusen fødsler. Prosentandelen av barn som ble vaksinert falt fra 90 til 50 prosent mellom 1990 og 1997, og andelen av nord-koreanere med tilgang til rent drikkevann falt fra 86 til 53 prosent i løpet av 3-årsperioden 1994-96. Per capita brutto nasjonalprodukt halverte seg fra 991 til 457 dollar. Utviklingen plasserer Nord-Koreas økonomi på linje med svake afrikanske land.

ANDRE UTGIVELSER I DET SIKKERHETSPOLITISKE BIBLIOTEK

- 10/98 **Knut Vollebæk**
The 1999 Norwegian OSCE chairmanship.
Bronislaw Geremek
Current challenges for the OSCE and the role of the chairmanship.
- 11/98 **Pavel K. Baev:**
Russia's policies in secessionist conflicts in Europe in the 1990s.
- 12/98 **Jakub M. Godzimirski**
Russian security policy objectives in the Baltic sea and the Barents area.
- 1/99 **Jahn Otto Johansen**
Tyskland i hjertet av Europa.
- 2/99 **Fostervoll, Gjerde, Petersen og Bondevik**
NATOs 50-års jubileum.
- 3/99 **Aage Borchgrevink**
Bakgrunnen for konflikten i Kosovo og OSSEs rolle.
Terje Lund
Interne konflikter og humanitær intervensjon.
- 4/99 **Alyson J.K. Bailes**
The new european defence debate.
- 5/99 **Idås, Wiborg, Surlien og Storberg**
USA og Vest-Europa 1945 - 1965.
- 6/99 **Geir Hågen Karsen**
Militær støtte til de baltiske land: erfaringer og anbefalinger.
- 7/99 **Knut Vollebæk**
Det nye NATO og konsekvenser for Norge.
Vedlegg med NATOs strategiske konsept i norsk oversettelse.
- 8/99 **Eldbjørg Löwer**
Forsvarspolitiske utfordringer.
- 9/99 **Fredrik Bull-Hansen**
En all-europeisk sikkerhet etter bomber overBalkan.
- 1/00 **John Berg**
Europeisk forsvarsidentitet - europeisk forsvarsindustri
- 2/00 **Tor Aagaard Borgersen**
Forsvaret i skuddlinjen
Olav Martin Kvalsvik
Ikke-intervensjon og humanitære prinsipper
- 3/00 **Jahn Otto Johansen**
Sentral og Øst-Europas fremtid
- 4/00 **Bjørn Olav Knutsen, Alf Granviken, Mats Ruge Holte, Anders Kjøberg og Finn Aagaard**
Europeisk sikkerhet i en foranderlig tid: En analyse av Norges utenriks- og sikkerhetspolitiske handlingsrom
- 5/00 **Gábor Ildódy**
The Kosovo conflict - experiences of a new NATO member
- 6/00 **Christian Borch**
NATO etter Kosovo
- 7/00 **Dan Smith**
National sovereignty and citizens' rights: Having it both ways
- 8/00 **Jakub M. Godzimirski**
Russian National Security Concepts 1997-2000. A Comparative Analysis
- 9/00 **Bjørnar Kibsgaard**
Norske havområder: Strategiske og sikkerhetspolitiske utfordringer

- 10/00 **Tormod Petter Svennevig**
Sikkerhet og samarbeid rundt Østersjøen
- 1/01 **Andreas Selliaas**
Kaliningrad - en spesiell region i Russland
- 2/01 **Kjeld G. H. Hillingsø**
Det danske forsvaret i omstilling
- 3/01 **Bjørnar Kibsgaard**
Norge i energiens geopolitikk
- 4/01 **Jahn Otto Johansen**
Øst-Europas plass i fremtidens Europa
- 5/01 **Andrej Fjodorov m. fl.**
Hva er Russlands interesser i Nord-Europa?
- 6/01 **Pavel Baev**
Putin's Military Reform: Two Trajectories for the First Presidency
- 7/01 **Olav Orheim**
What are the strategic challenges Norway is facing in the High North?
- 8/01 **Ole Gunnar Austvik**
Norge som storeksportør av gass: Utenriks- og sikkerhetspolitiske implikasjoner
- 9/01 **Arkady Moshes**
Russian Policy in the Baltic Sea Region in 2000-s: First Results and Future Prospects
- 10/01 **Bjørn Olav Knutsen**
EU - En militær stormakt? Kooperativ sikkerhet og integrasjon som grunnlag for europeisk samarbeid
- 11/01 **Jahn Otto Johansen**
Tysk utenrikspolitikk før og nå
- 12/01 **Tormod Petter Svennevig**
FN, NATO OG EU På Balkan
- 13/01 **Olav Riste**
Facing the 21 century: New and old dilemmas for Norwegian foreign policy
- 14/01 **Nils Marius Rekkedal**
Utfordringer fra de såkalte asymmetriske trusler
- 15/01 **Geir Flikke**
Norge og europeisk sikkerhet - tilpasning til besvær?
- 1/02 **Christopher Coker**
September 11th and its implications for EU and NATO
- 2/02 **Svem Gunnar Simonsen**
Russlands militære som et politisk mikrokosmos: Verdiorientering og valgfaterferd, 1995-2000
- 3/02 **Iver B. Neumann**
Norges handlingsrom og behovet for en overgripende sikkerhetspolitisk strategi
- 4/02 **Jahn Otto Johansen**
Et mer selvbevisst Tyskland
- 5/02 **Nils Marius Rekkedal**
Asymmetric Warfare and Terrorism - An Assessment
- 6-02 **Andreas Selliaas**
EUs nordlige dimensjon - i Norges interesse?
- 7-02 **Jakub M. Godzimirski**
11 September 2001 and the shift in Russia's policy towards NATO
- 8-02 **Morten Bremer Marli**
Nuclear Terrorism: Threats, Challenges and Responses